

Slon pralesní (*Loxodonta cyclotis*) Jimbo v Zoo Praha, 1972
Forest elephant (*Loxodonta cyclotis*) Jimbo in Prague Zoo, 1972

Foto/Photo by Vladimír Motyčka

Sloni chování v Zoo Praha – soupis odborné literatury, diplomových prací a sbírkového materiálu

Elephants kept in Prague Zoo – list of scientific literature, theses and collection specimens

VERONIKA ZAHRADNÍČKOVÁ^{1,2}, PETR BENDA^{2,3}, JAN ROBOVSKÝ⁴

¹ Zoologická zahrada hl. m. Prahy, U Trojského zámku 120/3, 171 00 Praha 7

² Katedra zoologie, PŘF UK, Albertov 6, 128 00 Praha 2

³ Zoologické oddělení, Národní muzeum, Václavské náměstí 1700/68, 115 79 Praha 1

⁴ Katedra zoologie, PŘF JU, Branišovská 1760, 370 05 České Budějovice

Corresponding author: Veronika Zahradníčková (zahradnickova@zoopraha.cz)

Souhrn

Sloni chování v pražské zoo byli objektem odborného zájmu, popřípadě inspirovali některé autory k popularizačním počínům, přičemž většina z uhynulých či utracených jedinců je uchována ve sbírkách Národního muzea. Tento příspěvek nabízí soupisy textů a jedinců v rámci těchto kategorií.

Summary

The elephants kept at Prague Zoo have been subject of scientific research, some of them also have inspired several authors to publish popular-science contributions, and since the majority of elephant individuals after their demise have been stored in the National Museum Praha, we provide a list of studies and specimens in particular categories.

Keywords

Proboscidea, diploma theses, publications, museum collection

Úvod

V aktuálním čísle časopisu *Gazella* Zbyněk Šíša detailně popisuje historii chovu slonů v pražské zoo a to především z hlediska konkrétních chovaných jedinců a s nimi spojenými chovatelskými aspekty (Šíša 2022). V Praze chovaní sloni se v průběhu času stali předmětem dílčích zhodnocení obsažených v odborných studiích či diplomových pracích, přičemž obecná popularita slonů (např. Albert et al. 2018) se též promítla v různé míře do populárně-vědeckých textů československých, resp. českých autorů. Dodejme, že díky dlouholeté spolupráci Zoo Praha a Národního muzea v Praze byly některé kadávery slonů z pražské zoo uchovány v muzejní sbírce.

Tento příspěvek se pokouší doplnit historii chovu slonů od Z. Šíši o soupis odborných a diplomových prací obhájených na různých vysokých školách ve spolupráci se Zoo Praha. Dále zahrnuje několik významnějších položek populárně-vědecké literatury, které nebyly uvedeny v textu Z. Šíši, a v neposlední řadě uvádí soupis muzejního materiálu slonů v Národním muzeu, pocházejícího z pražské zoo.

Metodika

Soupis textů byl vytvořen na základě vyhledávání v databázích vědecké literatury, především „Web of Science“ a „Google Scholar“ s použitím kombinace slov „elephant and Prague“ nebo „elephant and Praha“, dále v elektronických databázích „Vysokoškolské kvalifikační práce“ (<https://theses.cz/>) a „Repozitář vědeckých prací“ (<https://repozitar.cz/>) a „Národní úložiště šedé literatury“ (<https://invenio.nusl.cz/?ln=cs>) s použitím českých ekvivalentů vyhledávaných slov. Výsledky byly porovnány s dokumentací výzkumu vedenou v Zoo Praha a doplněny kolegy, kteří v Zoo Praha dlouhodobě pracují se slony (pro soupis všech nápomocných kolegů viz Poděkování). Populárnější knižní publikace byly doplněny s pomocí „Souborného katalogu ČR“ (<https://www.nkp.cz/katalogy-a-db/souborny-katalog-cr>) a na základě subjektivního výběru autorů. Soupis materiálu slonů ze sbírek Národního muzea byl vytvořen na základě soupisu materiálu Heráň et al. (1992), poznámek druhého autora z depozitáře této instituce a především údajů současně muzejní evidence. Řazení textů je chronologické, u sbírkového materiálu podle inventárních čísel.

Výsledky a diskuse

Odborné publikace (spolupráce se Zoo Praha)

- REID C. E., HILDEBRANDT T. B., MARX N., HUNT M., THY N., REYNES J. M., SCHAFTENAAR W. & FICKEL J., 2006. Endotheliotropic Elephant Herpes Virus (EEHV) infection. The first PCR-confirmed fatal case in Asia. *Veterinary Quarterly* 28(2): 61–64.
- VODIČKA R., 2008. Trunk pyoderma in a male Ceylon elephant (*Elephas maximus maximus*). *Acta Veterinaria Brno* 77: 127–131.
- SCHIFFMANN C., CLAUSS M., FERNANDO P., PASTORINI J., WENDLER P., ERTL N., HOBY S. & HATT J.-M., 2018. Body condition scores in European zoo elephants (*Elephas maximus* and *Loxodonta africana*) – status quo and influencing factors. *Journal of Zoo and Aquarium Research* 6(3): 91–103.
- SCHIFFMANN C., CLAUSS M., HOBY S., CODRON D. & HATT J.-M., 2019. Body condition scores (BCS) in European zoo elephants (*Loxodonta africana* and *Elephas maximus*) lifetimes – a longitudinal analysis. *Journal of Zoo and Aquarium Research* 7(1): 37–43.
- WENDLER P., ERTL N., FLÜGGER M., SÓS E., SCHIFFMANN C., CLAUSS M. & HATT J.-M. 2019. Foot health of Asian elephants (*Elephas maximus*) in European zoos. *Journal of Zoo and Wildlife Medicine* 50(3): 513–527.
- SCHIFFMANN C., CLAUSS M., HOBY S. & HATT J.-M. 2019. Weigh and see – Body mass recordings versus body condition scoring in European zoo elephants (*Loxodonta africana* and *Elephas maximus*). *Zoo Biology* 39(2): 97–108.
- WENDLER P., ERTL N., FLÜGGER M., SÓS E., TORGERSON P., HEYM P. P., SCHIFFMANN C., CLAUSS M. & HATT J.-M., 2019. Influencing factors on the foot health of captive Asian elephants (*Elephas maximus*) in European zoos. *Zoo Biology* 39(2): 109–120.
- ERTL N., WENDLER P., SÓS E., FLÜGGER M., SCHNEEWEISS F., SCHIFFMANN C., HATT J.-M. & CLAUSS M., 2020. Theory of medical scoring systems and a practical method to evaluate Asian elephant (*Elephas maximus*) foot health in European zoos. *Animal Welfare* 29(2): 163–176.
- JESUS S. A., SCHMIDT A., FICKEL J., DOHERR M. G., BOONPRASERT K., THITARAM C., SARIYA L., RATANAKRON P. & HILDEBRANDT T. B., 2022. Assessing coagulation parameters in healthy Asian elephants (*Elephas maximus*) from European and Thai populations. *Animals* 12(3): 361.
- ROSE J. B., LEEDS A., LEMONT R., YANG L. M., FAYETTE M. A., PROUDFOOT J. S., BOWMAN M. R., WOODY A., OOSTERHUIS J., FAGAN D. A., 2022. Epidemiology of traumatic tusk fractures of managed elephants in North America, South America, Europe, Asia and Australia. *Journal of Zoological and Botanical Gardens* 3(1): 89–101.

ROSE J. B., LEEDS A., YANG L. M., LEMONT R., FAYETTE M. A., PROUDFOOT J. S., BOWMAN M. R., WOODY A., OOSTERHUIS J., FAGAN D. A., 2022. Treatment and outcomes of tusk fractures in managed African savanna and Asian elephants (*Loxodonta africana* and *Elephas maximus*) across five continents. *Animals* 2022, 12(9): 1125.

Pavilónu slonů a hrochů vybudovanému v pražské zoo se věnuje toto sdělení:

TUREK A., 1961. The projected Pachyderm house at Prague Zoo. *International Zoo Yearbook* 2(1): 5–8.

Tématicky se většina odborných studií zabývá kondicí a veterinárními aspekty slonů v lidské péči.

Soupis diplomových prací:

OUŘADOVÁ P., 2012. Denní režim a prvky sociálního chování slona indického (*Elephas maximus*) v ZOO Praha [Daily routine and elements of social behavior of Asiatic Elephants in ZOO Praha.]. Bakalářská práce, Pedagogická fakulta, UK Praha, 51 pp.

LALOUČKOVÁ K., 2014. Výživa a potravní chování slonů ve volné přírodě a v zajetí. [Nutrition and feeding behaviour in wild and captive elephants]. Bakalářská práce, Fakulta tropického zemědělství, ČZU Praha, 64 pp.

KUČEROVÁ B., 2017. Vyhodnocení schopnosti termoregulace u slona indického (*Elephas maximus*) chovaného v klimatických podmínkách České republiky [Evaluation of the thermoregulation capability of the Asian elephant (*Elephas maximus*) in the climatic conditions of the Czech Republic]. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 50 pp.

DOLASOVÁ N., 2021. Interakce a sociální preference slonů indických (*Elephas maximus*) chovaných v lidské péči. [Social interactions and preferences in captive Asian elephant (*Elephas maximus*)]. Bakalářská práce, Fakulta tropického zemědělství, ČZU Praha, 41 pp.

Aspektu vystavování druhů v zoologických zahradách, s částečnou pozorností ke slonům, se věnují tyto práce:

VYSOPAL O. V., 2013. Zoo Here and there observation of visitor behavior in the Prague and Reykjavík Zoos. Diplomová práce, Fakulta humanitních studií, UK Praha, 104 pp.

POLAKOVIČOVÁ D., 2014. Looking at & through the beast. Construction of „Animal“ within Prague Zoo. Diplomová práce, Fakulta humanitních studií, UK Praha, 76 pp.

Diplomové práce se věnují převážně dílčím aspektům chování slonů v lidské péči.

Významnější populárně-vědecké zmínky slonů z pražské zoo:

Slonům chovaným v pražské zoo je cíleně věnována monografie „Sloni pro Prahu, Praha pro slony“ (Bobek & Ptačinská Jirátková 2013).

V československém a následně českém prostředí se o popularizování biologie chobotnatců a příbuzných skupin významně zasloužil dlouholetý ředitel pražské zoo profesor Zdeněk Veselovský, přičemž slonům jsou věnovány především tyto jeho knižní tituly publikované v několika vydáních či jazykových mutacích (detaily viz Robovský 2013): „Sloni a jejich příbuzní“ (první vydání 1977 – SZN Praha, 123 str., druhé vydání 1981) a „Slon“ (první vydání 1997 – Aventinum Praha, 48 str., druhé vydání 2004, německé a francouzské mutace vyšla též v roce 1997). Dodejme, že sloni ze Zoo Praha částečně vystupují v jeho knize „Dobytí Tróje, aneb i sloni mají paměť“ (1995, ISV Praha, 145 str.).

První slon v Zoo Praha je několikrát zmiňován v monografii „ZOO pro hlavní město – Historie Zoo Praha 1860–1945“ (Heráňová 2021), která zahrnuje i kompletní bibliografii k této etapě Zoo Praha včetně chovanců.

V Praze chovaní sloni, konkrétně pralesní slon Jimbo a africká savanová slonice Sábí, se proslavili díky fotografií Rudolfa Pucholta publikované ve vynikající encyklopedii savců od Vladimíra Hanáka a Vratislava Mazáka. Ta byla nejprve vydána v anglické, francouzské a německé mutaci v roce 1979 jako „The

Illustrated Encyclopedia of Mammals / Encyclopédie des animaux. Mammifères du monde entier / Welt der Säugetiere in Farbe". Postupně se dočkala dalších jazykových mutací (švédská – 1981, španělská – 1989, polská – 1992) a reedice anglické mutace (1993).

Muzejní materiál slonů chovaných v Zoo Praha

Díky dlouholeté spolupráci sbírkotvorných institucí a zoologických zahrad je řada kadáverů uhynulých či utracených zvířat využívána po preparaci k expozičním a srovnávacím účelům. Pražská zoo postupně darovala Národnímu muzeu v Praze pět slonů z osmi uhynulých či utracených v průběhu 89 leté historie chovu (Heráň et al. 1992, Anděra 2001, pro historii chovu viz Šiša 2022). Heráň et al. (1992) uvádějí v soupisu obratlovců z pražské zoo, uložených ve sbírkách Národního muzea, po jednom exempláři slona afrického (*Loxodonta africana*), slona pralesního (*L. a. cyclotis*), slona indického (*Elephas maximus*) a slona cejlonského (*E. m. maximus*). Anděra (2001) uvádí v tabulce sbírkových jedinců zoologického oddělení NM z pražské zoologické zahrady jednoho slona afrického (*Loxodonta africana*) a tři slony indické (*Elephas indicus*, sic!). Na základě naší revize, která je plně v souladu se soupisem Heráň et al. (1992), nabízíme detailnější údaje (původ jedinců má návaznost na text Z. Šiši a databázi „Species360“) k jednotlivým jedincům vedeným ve sbírkách zoologického oddělení Přírodovědeckého muzea pod příslušnými inventárními čísly:

NMP 10812: *Loxodonta africana*, ♂, „Petr“, dar Zoo Praha 1968, lebka. Poznámka: původ – odchyt Tanganjika; jedinec uhynul v Zoo Ostrava; *Loxodonta africana* podle taxonomie Shoshaniho (2005).

NMP 46481: *Elephas maximus maximus*, ♀, „Sundari“, dar Zoo Praha 17. 08. 1981, lebka. Poznámka: původ – odchyt v blízkosti města Madawachchiya (Cejlon), čemuž odpovídá poddruhové jméno.

NMP 46482: *Elephas maximus*, ♂, „Svádín“, dar Zoo Praha 13. 03. 1970, lebka a neúplná kostra. Poznámka: na základě původu – Ásám – lze zpřesnit taxonomickou příslušnost na *E. m. indicus* (Shoshani 2005).

NMP 46483: *Loxodonta africana cyclotis*, ♂, „Jimbo“, dar Zoo Praha 27. 07. 1976, lebka. Poznámka: původ – odchyt v Gabonu, *Loxodonta cyclotis* podle taxonomie Shoshaniho (2005).

NMP 94562: *Elephas maximus bengalensis*, ♀, „Tonya“, dar Zoo Praha 17. 12. 2013, kostra. Poznámka: *E. m. indicus* podle taxonomie Shoshaniho (2005).

Závěrem lze konstatovat, že za dlouhodobou historii chovu slonů v Zoo Praha vznikl relativně omezený počet diplomových prací a odborných textů, přičemž tato bilance se vylepšuje v posledních dekádách. Tato skutečnost patrně souvisí s dvěma aspekty. Jeden z důvodů mohl mít návaznost na menší počet jedinců a nepřírozenou strukturu skupin v minulosti, kontrastující s novou etapou chovu slonů v Praze s jednodruhou a sociálně, i díky pravidelné reprodukci, přirozenější skupinou. Druhý souvisí s tím, že Zoo Praha se stala členem Asian elephant EEP Committee a EAZA Elephant TAGu a tudíž se aktivně podílí na celé řadě aktivit. Dlouhodobá spolupráce Zoo Praha a Národního muzea z hlediska uchování většiny uhynulých sloních jedinců je takřka příkladná.

V případě odborných a populárně-vědeckých textů není vyloučeno, že nám některé významnější studie unikly, v tom případě budeme vděční za upozornění.

Poděkování: za poskytnutí seznamu diplomových prací v dokumentaci Zoo Praha Lucii Šaškové, za doplnění a cenné připomínkování soupisů RNDr. Pavlu Brandlovi, Ph. D., Martinovi Kristenovi, za determinaci slonů na fotografii z knihy Hanáka & Mazáka (1979) Zbyňku Šišovi, za pomoc s doplněním chybějících dat u diplomových prací RNDr. Ireně Schneiderové, Ph. D. a za doporučení databáze „Theses.cz“ Mgr. Kláře JUDITĚ Petřelkové, Ph. D.

LITERATURA/REFERENCES

- ALBERT C., LUQUE G. M. & COURCHAMP F., 2018. The twenty most charismatic species. PLoS ONE 13(7): e0199149, journal.pone.0199149.
- ANDĚRA M., 2001. Zoologické oddělení Národního muzea a Zoo Praha – 70 let spolupráce [The Zoological Department of the National Museum and Prague Zoo – 70 years of partnership]. *Gazella* 28: 243–257.
- BOBEK M. & PTAČINSKÁ JIRÁTOVÁ J., 2013. Sloni pro Prahu, Praha pro slony [Prague for elephants, elephants for Prague]. *Zoologická zahrada hl. m. Prahy, Praha*, 85 pp.
- HANÁK V. & MAZÁK V., 1979. The Illustrated encyclopedia of mammals. Artia/Octopus Books, Praha/London, 352 pp.
- HERÁŇ I., HORA J. & MORAVEC J., 1992. Materiály obratlovců z pražské ZOO, uložené ve sbírkách Národního muzea [Vertebrate specimens from Prague Zoo, deposited in the National Museum collections]. *Gazella* 19: 119–129.
- HERÁŇOVÁ H., 2021. ZOO pro hlavní město – Historie Zoo Praha 1860–1945. *Zoologická zahrada hl. m. Prahy, Praha*, 468 pp.
- ROBOVSKÝ J., 2013. Bibliografie prof. RNDr. Zdeňka Veselovského, DrSc. [Bibliography of prof. RNDr. Zdeněk Veselovský, DrSc.]. *Gazella* 39 (2012): 89–111 (v české a anglické verzi).
- SHOSHANI J., 2005. Order Proboscidea, pp. 90–91. In WILSON D. E. & REEDER D. M. (eds.) – *Mammal Species of the World, Third Edition*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2142 pp.
- ŠÍŠA Z., 2022. Od Babyho k Amalee – 89 let chovu slonů v pražské zoo [From Baby to Amalee – 89 years of breeding elephants in Prague Zoo]. *Gazella* 47–48: 135–185.